

ЧИННИКИ, ЯКІ ПРИЗВОДЯТЬ ДО ПОРУШЕННЯ РОЗУМНИХ СТРОКІВ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ

FACTORS THAT LEAD TO VIOLATION OF REASONABLE TIME LIMITS FOR COURT PROCEEDINGS

Дромбінський А.В., аспірант кафедри кримінального процесу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена дослідженню чинників недотримання розумних строків кримінального провадження. В роботі було здійснено їх детальний аналіз. Зокрема, було висловлено ідею про поділ чинників недотримання розумних строків кримінального провадження на чинники процесуального характеру (як то кількість епізодів злочинної діяльності, кількість обвинувачених, поведінка учасників провадження, зокрема, неприбуття на судові засідання обвинуваченого та/або його захисника) і непроцесуального (організаційного) характеру. До останніх в роботі пропонується віднести такі: тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя як вид заходу забезпечення кримінального провадження; вибуття судді у зв'язку з хворобою або смертю; закінчення строку повноважень судді; переведення судді до іншого суду; відставка судді. Для висунення науково обґрунтованих висновків і пропозицій було використано низку емпіричних джерел: результати економетричного оцінювання середньозваженого часу розгляду кримінального провадження Вищим антикорупційним судом за альтернативним підходом до методології, застосованої Державною судовою адміністрацією України у 2022 р.; Звіт про оперативність розгляду судових справ за 2022 р.; Аналіз стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2023 р. Також було використано наукові джерела з означеної проблематики дослідження. В результаті проведеного дослідження доходимо висновку про можливість нівелювання окреслених чинників шляхом призначення запасного судді. Однак, як засвідчив практичний досвід автора статті щодо підтримання публічного обвинувачення в суді, і приклади правозастосовної практики, положення ст. 320 КПК України щодо призначення запасного судді майже не застосовуються. Як перспективні напрямки подальших досліджень планується визначити інші чинники недотримання розумних строків судового розгляду і запропонувати шляхи їх подолання. Також планується дослідити міжнародний досвід призначення запасного судді і вплив такого рішення на дотримання розумних строків кримінального провадження.

Ключові слова: розумні строки, недотримання розумних строків, чинники недотримання розумних строків, непроцесуальні чинники, процесуальні чинники, відставка судді, відсторонення судді від здійснення правосуддя.

The article is devoted to the study of the factors of non-compliance with reasonable time limits of criminal proceedings. The author analyzes them in detail. In particular, the author suggests dividing the factors of non-compliance with reasonable time limits of criminal proceedings into procedural factors (such as the number of episodes of criminal activity, the number of accused persons, the behavior of participants to the proceedings, in particular, the failure of the accused and/or his/her defense counsel to attend court hearings) and non-procedural (organizational) factors. The latter include the following: temporary suspension of a judge from the administration of justice as a type of measure to ensure criminal proceedings; resignation of a judge due to illness or death; expiration of a judge's term of office; transfer of a judge to another court; and resignation of a judge. A number of empirical sources were used to come up with scientifically based conclusions and proposals: the results of an econometric assessment of the weighted average time for consideration of criminal proceedings by the High Anti-Corruption Court using an alternative approach to the methodology applied by the State Judicial Administration of Ukraine in 2022; the Report on the Efficiency of Court Cases for 2022; the Analysis of the Administration of Justice in Criminal Proceedings and Cases of Administrative Offenses in 2023. As a result of the study, we conclude that it is possible to level the above factors by appointing a substitute judge. However, as evidenced by the author's practical experience of maintaining public prosecution in court and examples of law enforcement practice, the provisions of Article 320 of the CPC of Ukraine regarding the appointment of a substitute judge are hardly ever applied. As promising areas for further research, it is planned to identify other factors of non-compliance with reasonable time limits for court proceedings and to propose ways to overcome them. It is also planned to study the international experience of appointing a substitute judge and the impact of such a decision on the observance of reasonable time limits for criminal proceedings.

Key words: reasonable time limits, failure to comply with reasonable time limits, factors of failure to comply with reasonable time limits, non-procedural factors, procedural factors, resignation of a judge, removal of a judge from the administration of justice.

Вступ. Процесуальні строки відіграють ключове значення у здійсненні судочинства і дотриманні прав та свобод його учасників. Процесуальні строки безпосередньо впливають на ефективність розгляду справ. Так, одним із завдань кримінального провадження є «...забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини ...» (ст. 2 КПК).

Швидкість розгляду кримінальних проваджень у судах важлива для досягнення завдань кримінального процесуального закону: потерпілий швидше отримує рішення суду, яке поновлює його права; обвинувачений на $\frac{3}{4}$ коротший термін застосування примусу; органи правопорядку на $\frac{3}{4}$ оперативний зворотній зв'язок щодо якості роботи. Ефективність процесу також зростає, адже сторони й суд добре орієнтуються в матеріалах кримінального провадження, свідки ще пам'ятають фактичні обставини події, а експерти на $\frac{3}{4}$ зміст свого експертного висновку, справа розглядається в умовах цілісного сприйняття.

Спеціалізовані дослідження свідчать, що фактичний середньозважений час розгляду кримінального провадження може становити понад 84 години чистого процесуального часу, або понад 3 календарні роки, на противагу нормативній оцінці ДСА України, відповідно до якої середньозважений час судового розгляду кримінального провадження становить 9 годин 11 хвилин [1].

Так, звернення до офіційної статистики ілюструє про абсолютно інші показники. У 2022 р. згідно зі Звітом про оперативність розгляду судових справ загальна тривалість розгляду ВАКС справ така:

- у строк понад 10 днів до 1 міс. – 3;
- до 3 міс. включено – 3;
- понад 3 міс. – до 1 р. включно – 11;
- понад 1 рік до 2 років включно – 9;
- понад 2 роки до 3 років включно – 21;
- понад 3 роки – 2 [2].

Наведені дані альтернативних досліджень і офіційної статистики, а також різниця між ними можуть свідчити про похибки у зборі даних або недосконалість опрацю-

вання отриманих даних¹. Але власний досвід підтримання публічного обвинувачення в суді у кримінальних провадженнях дає підстави критично оцінювати дані офіційної судової статистики, адже на практиці строк розгляду кримінальних проваджень щодо нетяжких злочинів вимірюється роками.

В цьому аспекті доречним буде також зауважити, що не існує єдиної формули визначення оптимального часу, необхідного для розгляду конкретного кримінального провадження. Якщо говорити про швидкий розгляд кримінальних проваджень, то можна зустріти думку щодо поверховості його розгляду та визначити це як недолік процесу. Однак, на наше переконання, швидкість розгляду це не завжди про погіршення якості прийнятого рішення або ігнорування певних прав здійснення судочинства.

Скорочення або оптимізація часу розгляду кримінального провадження може мати наслідком:

– забезпечення права обвинуваченого на те, щоб обвинувачення щодо нього в найкоротший строк стало предметом судового розгляду;

– поновлення порушених прав потерпілих та/або захист інтересів держави;

– запобігання вчиненню майбутніх злочинів, які особа може вчинити в процесі розгляду справи щодо неї.

В аспекті швидкості розгляду кримінального провадження доречним буде дослідити чинники, що унеможливають розгляд кримінального провадження в розумні строки. Офіційні звіти судових органів свідчать, що в якості причин відкладення судового розгляду зазначаються такі як неприбуття обвинуваченого, неприбуття прокурора, неприбуття свідків, потерпілих, неприбуття усіх учасників кримінального провадження, хвороба обвинуваченого та інші підстави. Однак судові органи не деталізують ситуації, за яких судовий розгляд відкладається або розпочинається спочатку через відставку судді, припинення його повноважень тощо. Хоча ці причини відкладення розгляду справ є найбільш розповсюдженими. Так, відповідно до офіційної статистики за 2023 р. серед причин відкладення судового розгляду вказані такі: нездійснення доставки до суду обвинуваченого, який тримається під вартою – 2 739; неприбуття обвинуваченого – 61 310; хвороба обвинуваченого – 1 178; неприбуття прокурора – 2 684; неприбуття захисника – 10 008; неприбуття свідків, потерпілих – 18 859; неприбуття інших учасників кримінального провадження – 7 750; інші підстави – 275 229 випадків [3]. Отже, наведене ілюструє відсутність офіційних даних щодо роз'яснення інших причин відкладення судового розгляду. Тому в рамках цієї статті планується дослідити чинники, які унеможливають розгляд кримінального провадження в розумні строки і є причинами відкладення судового розгляду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розумність строків кримінального провадження все частіше стають предметом наукового пошуку. Після набрання чинності 20 листопада 2012 Кримінальним процесуальним кодексом України Н.В. Неледва в своїй статті «“Розумність строків” як нове поняття КПК України» наголосила про «розумний строк» як запасний варіант, який діє, коли відсутні всі інші варіанти визначення строків вчинення тих або інших процесуальних дій. Саме в такому розумінні поняття «розумних строків» відображене в практиці Європейського суду з прав людини, де суд роз'яснює: часовий проміжок, що розумиться під терміном «негайно» є більш коротким, ніж часовий проміжок, що визначається термінами «без зволікань» та «упродовж розумного строку» [4]. Окремо слід зазначити про роботу В. Кушнерьова, де піднімалось питання щодо визначення порядку та підстав притягнення суддів до відповідальності за затягування

судового розгляду провадження, визначення порядку відшкодування збитків, завданих затягуванням процесу. Автор пропонує запровадити дієві засоби дотримання розумних строків під час судового розгляду кримінальних проваджень та протидії затягування судового процесу на законодавчому рівні, як це зробили в Республіці Польщі, а саме, прийняли Закон «Про скарги на порушення права сторони у судовому провадженні на розгляд справи в розумний строк». В подальшому аналогічні закони були прийняті в Італії, Португалії, Фінляндії та Хорватії [5]. Крім того, в роботі О.П. Кучинської та О.О. Рибак щодо проблеми реалізації розумності строків як засади кримінального процесу досліджено принципи розумності строків у кримінальному процесі України та Висновок № 6 (2004) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо справедливого суду в розумний строк та ролі судді в судових процесах з урахуванням альтернативних способів вирішення спорів [6]. В спільній статті А.М. Орлеана та В.В. Козія про дотримання розумних строків кримінального провадження крізь призму європейських стандартів, зосереджено увагу на проблемі дотримання розумних строків під час судового розгляду та особливо – під час повторного судового розгляду [7]. В своїй роботі О.В. Бойко здійснив аналіз положень кримінального процесуального законодавства та практики ЄСПЛ щодо правил обчислення та визначення критеріїв розумності строків розгляду справи [8]. Незважаючи на ґрунтовність проведених досліджень і їх значний внесок у розвиток науки кримінального процесу, вбачається, що певні аспекти дотримання розумних строків у кримінальному провадженні залишаються недослідженими, як то визначення причин недотримання розумних строків кримінального провадження, класифікація чинників недотримання розумних строків тощо.

Метою статті є дослідження чинників недотримання розумних строків кримінального провадження і їх детальний аналіз.

Виклад основного матеріалу. Перепонами на шляху здійснення судового провадження в розумні строки можуть стати безліч чинників як процесуального характеру (кількість епізодів злочинної діяльності, кількість обвинувачених, поведінка учасників провадження, неприбуття обвинуваченого та/або його захисника тощо), так і непроцесуального характеру (тобто ті, які безпосередньо не пов'язані із конкретним кримінальним провадженням, поведінкою його учасників). Так, на наше переконання, такими непроцесуальними чинниками недотримання розумних строків судового розгляду може бути смерть головуючого судді або судді зі складу колегії суддів, оформлення лікарняного листа, закінчення строків повноважень судді тощо. Пропонуємо далі більш детально розглянути такі непроцесуальні чинники.

Першим чинником визначимо тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя як вид заходу забезпечення кримінального провадження. Порядок і умови його застосування визначено в Конституції України, КПК України, Законі України «Про Вищу раду правосуддя» та Законі України «Про судоустрій і статус суддів». На період застосування цього заходу забезпечення суддя, якого відсторонили, має бути замінений іншим суддею, що фактично призводить до розгляду справи спочатку новим складом суду (п. 10 ст. 35 КПК) за виключенням випадків, які визначені в ч. 1, 2 ст. 319 КПК. Розгляд справи новим складом суду потягне за собою дослідження всіх наявних у справі доказів, допит учасників провадження, що негативно вплине на дотримання розумних строків кримінального провадження.

Другим чинником слід назвати вибуття судді у зв'язку з хворобою або смертю. При цьому це може бути також відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами і відповідне оформлення лікарняного листа, а в подальшому

¹ Задля «чистоти» дослідження було взято порівняння даних щодо тривалості судового розгляду кримінального провадження ВАКС.

за бажанням матері або батька роботодавець надає відпустку для догляду за дитиною до досягнення трирічного віку, а у виключних випадках і до шести років. Така відпустка може надаватись як матері, так і батьку, оскільки від 09.05.2021 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення рівних можливостей матері та батька у догляді за дитиною» [9].

Третім чинником можна назвати закінчення строку повноважень судді, що не враховується автоматизованою системою документообігу при розподілі кримінальних проваджень. Оскільки строки судового розгляду в кримінальному процесуальному законі не визначені, передбачити цей чинник під час розподілу справ дійсно неможливо. Фактично це призводить до повторного надходження до автоматизованої системи документообігу кримінального провадження для направлення іншому судді, що звісно стає підставою для тривалого розгляду провадження.

Ще одним чинником слід назвати переведення судді до іншого суду. Рішення щодо переведень (відряджень) регулюється Порядком відрядження судді до іншого суду того самого рівня і спеціалізації (як тимчасового переведення), визначений Вищою радою правосуддя [10]. Хоча Вища рада правосуддя своїм рішенням від 04.07.2023 р. № 680/0/15-23 внесла роз'яснення та зміни до порядку відрядження та відкликання з відрядження, але це ніяким чином не вплинуло на той факт, що суддя який відряджається в інший суд або повертається з відрядження при цьому залишає матеріали справи, які в подальшому попадають на повторний розподіл автоматизованою системою документообігу, що негативно впливає на дотримання розумних строків судового розгляду кримінального провадження.

Наступним чинником, який передбачено в Основному Законі України є звільнення судді з посади. Аналіз розділу VIII Конституції України та Закону № 2453-де Конституційному Суду України підстави для висновку, що відставка судді є особливою формою звільнення його з посади за власним бажанням та обумовлена наявністю в особи відповідного стажу роботи на посаді судді. Наслідком відставки є, зокрема, припинення суддею своїх повноважень з одночасним збереженням за ним звання судді і гарантій недоторканності, а також набуттям прав на виплату вихідної допомоги та отримання пенсії або щомісячного довічного грошового утримання [11]. Отже, на наявності підстав для такого звільнення, суддя може «вийти» з процесу і цей чинник так само неможливо передбачити завчасно під час розподілу справ.

Наведені вище чинники є такими, що унеможливають судовий розгляд кримінального провадження в розумні строки. Майже всі наведені в цій роботі чинники неможливо передбачити під час розподілу кримінальних проваджень, а отже потрібно обирати інший засіб забезпечення дотримання розумних строків кримінального провадження. Такий засіб передбачено в КПК України, зокрема, залучення запасного судді (ст. 320 КПК). Однак правозастосовна практика свідчить, що через брак кадрів це майже не відбувається. Як приклад наведемо кілька ухвал про призначення справи до підготовчого судового засідання. Так, в Ухвалі судді Корюківського районного суду Чернігівської області від 24 вересня 2024 р. по справі № 736/2279/24, де особа обвинувачувалась за ч. 4 ст. 185 КК України (тяжкий злочин) було зазначено, що «вивчивши обвинувальний акт та враховуючи обставини справи, слід призначити підготовче судове засідання без призначення запасного судді» [12]. В Ухвалі судді Долинського районного суду Івано-Франківської області від 24 вересня 2024 р. по справі № 343/2142/24, де особа обвинувачувалась за ч. 1 ст. 263 КК України (тяжкий злочин) вказано: «підстав для призначення у даному кримінальному провадженні запасного судді згідно

ч. 1 ст. 320 КПК України не вбачаю» [13]. Так само не вбачає підстав для призначення кримінальному провадженні запасного судді суддя Вижницького районного суду Чернівецької області по обвинуваченню особи за ч. 4 ст. 186 КК України (тяжкий злочин) [14]. Суддя Херсонського міського суду Херсонської області в ухвалі про призначення підготовчого судового засідання за обвинуваченням особи у вчиненні кримінального правопорушення передбаченого ч. 5 ст. 111-1 КК України (тяжкий злочин) вказує наступне: «з врахуванням вимог статті 320 КПК, підстав для призначення запасного судді не має» [15].

Враховуючи викладене, слід констатувати наявність цілої низки чинників недотримання розумних строків кримінального провадження, які мають непроцесуальний характер і не можуть бути передбачені заздалегідь. Єдиним засобом недопущення порушення засади розумних строків кримінального провадження є залучення запасного судді у справах, які потребують значного часу для розгляду. Водночас, як свідчить правозастосовна практика, цей засіб є майже не застосованим через недостатню кількість суддів і довготривалі відбори на посаду судді.

На підтвердження висловленої тези про відсутність практики призначення запасного судді і її негативний вплив на дотримання засади розумних строків розгляду кримінального провадження наведу власний практичний досвід у кримінальному провадженні № 752/20725/15-к в якому я, як прокурор здійснював процесуальне керівництво та підтримував публічне обвинувачення щодо особи, обвинуваченої у вчиненні кримінального правопорушення передбаченого п. 13 ч. 2 ст. 115 Кримінального кодексу України, який відноситься до категорії особливо тяжких злочинів.

Враховуючи тяжкість кримінального правопорушення, у вчиненні якого обвинувачувалася особа (санкція статті передбачає максимальний строк покарання у вигляді довічного позбавлення волі), під час автоматизованого розподілу матеріалів кримінального провадження було визначено склад суду у кількості трьох суддів без запасного судді. Через складність справи та велику кількість матеріалів та свідків судовий розгляд провадження відбувався більше двох з половиною років, допоки не з'явився третій чинник, який було визначено у статті, зокрема, у одного судді зі складу суддів в 2018 р. закінчилися повноваження і провадження було скеровано на новий розподіл автоматизованої системи.

Автоматизованою системою знову визначено склад суду у кількості трьох суддів без запасного судді. Після зміни складу суду розгляд кримінального провадження розпочався спочатку і продовжувався допоки в 2021 р. Вища рада правосуддя не прийняла рішення про звільнення з посади судді у відставку одного із суддів даної колегії. Далі внаслідок автоматизованого розподілу матеріалів кримінального провадження визначено новий склад суду і знову без запасного судді. Наразі судовий розгляд цього кримінального провадження продовжується. Як підсумок, це кримінальне провадження перебуває на стадії судового розгляду близько 9 років, а за час проведення судового розгляду обвинувачений вчинив ще декілька злочинів за які навіть отримав вирок з реальною мірою покарання.

Так, ця ж особа була засуджена у справі № 212/424/20 до 10 років позбавлення волі за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 187 КК України, яке вчинив 18.08.2019 р. та до 6 років позбавлення волі за вчинення кримінального правопорушення передбаченого ч. 2 ст. 186 КК України, яке вчинив 25.10.2019 р. [16].

Також, 13.11.2023 Тернівським районним судом міста Кривого Рогу Дніпропетровської області відносно цієї ж особи у справі № 215/4583/21 проголошено вирок у вчиненні кримінального правопорушення передбаченого ч. 2 ст. 345 КК України, яке вчинено обвинуваченим 01.04.2021 [17].

Висновки. У статті було висловлено ідею про поділ чинників недотримання розумних строків кримінального провадження на чинники процесуального характеру (як то кількість епізодів злочинної діяльності, кількість обвинувачених, поведінка учасників провадження, зокрема, неприбуття на судові засідання обвинуваченого та/або його захисника) і непроцесуального (організаційного) характеру. До останніх пропонується віднести такі: тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя як вид заходу забезпечення кримінального провадження; вибуття судді у зв'язку з хворобою або смертю; закінчення строку

повноважень судді; переведення судді до іншого суду; відставка судді. В результаті проведеного дослідження доходимо висновку про можливість нівелювання окреслених чинників шляхом призначення запасного судді. Однак, власний практичний досвід підтримання публічного обвинувачення в суді і приклади правозастосовної практики засвідчили незастосованість положень ст. 320 КПК щодо призначення запасного судді. Як перспективні напрямки подальших досліджень планується визначити інші чинники недотримання розумних строків судового розгляду і запропонувати шляхи їх подолання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Результати економетричного оцінювання середньозваженого часу розгляду кримінального провадження Вищим антикорупційним судом за альтернативним підходом до методології, застосованої Державною судовою адміністрацією України у 2022 URL: <https://justtalk.com.ua/post/diznatis-realne-navantazhennya-na-sud-realno> (дата звернення 09.12.2024).
2. Звіт про оперативність розгляду судових справ за 2022 р. (Форма № 1-О ВАКС (піврічна, річна). URL: https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/hcac/statistics/reports/1-O_2022.pdf (дата звернення 09.12.2024).
3. Аналіз стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2023 році. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/sud_pract/Analiz_statistika_kriminal_2023.pdf (дата звернення 09.12.2024).
4. Нелевда Н.В. «Розумність строків» як нове поняття в КПК України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету, Сер.: Юриспруденція*. 2013. № 5. С. 240–242.
5. Кушнерьов В. Категорія «Розумний строк» у кримінальному процесі України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 10. С. 269–273.
6. Рибак О.О., Кучинська О.П. Щодо проблеми реалізації розумності строків як засади кримінального процесу України. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету: Серія: Право*. Випуск 35. Частина I. Том 3. С. 122–125.
7. Орлеан А., Козій В. Дотримання розумних строків кримінального провадження крізь призму Європейських стандартів. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. № 4 (12). С. 162–170.
8. Бойко О. Розумні строки кримінального провадження в практиці Європейського суду з прав людини. *JURNAL JURIDIC NATIONAL: TEORIE SI PRACTICA*Національний юридичний журнал: теорія та практика*. 2020. С. 83–89.
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення рівних можливостей матері та батька у догляді за дитиною: Закон України від 15.04.2021 № 1401-ІХ. *Відомості Верховної Ради*. 2021. № 27. Ст. 230.
10. Про затвердження Порядку відраджень судді до іншого суду того самого рівня і спеціалізації (як тимчасового переведення): Рішення Вищої ради правосуддя від 24.01.2017 № 54/0/15-17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0054910-17#Text> (дата звернення 09.12.2024).
11. Конституційний Суд України: каталог юридичних позицій. 5.5.2.4. Звільнення. Відставка. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygu/5524-zvlnennya-vidstavka> (дата звернення 09.12.2024).
12. Ухвала Корюківського районного суду Чернігівської області про призначення справи до підготовчого судового засідання від 24 вересня 2024 р.; справа № 736/2279/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121809363> (дата звернення 09.12.2024).
13. Ухвала Долинського районного суду Івано-Франківської області від 24 вересня 2024 р.; справа № 343/2142/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121806298> (дата звернення 09.12.2024).
14. Ухвала Вижницького районного суду Чернівецької області від 24.09.2024; справа № 713/3519/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121807110> (дата звернення 09.12.2024).
15. Ухвала Херсонського міського суду Херсонської області від 23.09.2024; справа № 766/15665/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121773691> (дата звернення 09.12.2024).
16. Вирок Тернівського районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області від 26 травня 2023 р у справі № 212/424/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111118302> (дата звернення 09.12.2024).
17. Вирок Тернівського районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області від 13 листопада 2023 р у справі № 215/4583/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114876181> (дата звернення 09.12.2024).